

APELATIVI U CRNOGORSKOJ TOPONIMIJI

Novica Vujović

In this paper the author deals with the appellatives in toponyms of the Montenegrin language. Recording of appellatives and detailed analyses are necessary for the researchers dealing with terminology translation from the appellative to onomastic sphere.

Toponomastička građa s prostora crnogorskoga jezika nudi veliko bogatstvo apelativa. Svaki proučavalac toponimije koji danas odlazi na teren posvjedočiće da su promjene socijalnoga ambijenta, kao i migracije koje su dio takvih promjena, bezmalo onemogućili valjanu klasifikaciju građe: vremenom su mnogi lokaliteti dobili novu namjenu („sadržaj“) dok ime upućuje na nekadašnju, nerijetko zaboravljenu. Promjena socijalnoga ambijenta i migracije stanovništva utiču da se opis terena izmijeni za samo desetak godina, te je tako sve klasifikacije toponomastičkoga materijala poslije određenoga vremena neophodno korigovati ili je veoma teško na pravi način pratiti. Na veliku obazrivost neophodno je pozvati sve ispitivače crnogorske toponimije.

Vrijedi na ovome mjestu reći nešto o opštem odnosu apelativ – toponim. Baveći se ovim pitanjima Mitar Pešikan ističe da toponim, odnosno vlastito ime ne nosi informativni sadržaj, već je upućivačke prirode. S druge strane, „apelativno ime, naprotiv, uvek ima informativni sadržaj, često veoma bogat (obično nismo svesni koliko smo mnogo kazali o nekom pojmu nazvavši ga npr. ‘naselje’).“¹ Prerastanje apelativa u toponim je proces: „Prvi korak već je napravljen čim neka apelativna reč lokacionog značenja počne da se upotrebljava bez dopunskih odredbi, kad samo jedan takav pojam ima značaja za određenu sredinu“.² Dakle, u nauci je već odavno potvrđena činjenica da etimološko rasvjetljavanje onomastika ne može biti sprovedeno bez uzimanja u obzir izvanjezičkih faktora. S obzirom na to, vrlo je važno utvrditi za konkretni primjer kad prerasta iz apelativne sfere u višu, onomastičku, tj. prelazi iz kategorije označavanja u kategoriju imenovanja.³

Mi smo tokom više ispitivanja⁴ potvrdili da na prostoru Katunske nahije i uopšte u podlovcenskom dijelu Crne Gore nije rijetka pojava da je apelativ, u stvari, toponim. Takođe, odlika crnogorske toponimije jeste lako kombinovanje najrazličitijih

¹ Mitar Pešikan, „Razlikovanje vlastitih i apelativnih imena“, *Naš jezik*, knjiga XVII, sveska 5, Institut za srpskohrvatski jezik, Beograd, 1969, str. 258.

² Isto, str. 260.

³ Petar Šimunović, „Problemi u jugoslovenskoj onomastici“, *Prva jugoslovenska onomastička konferencija*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Titograd, 1976, str. 187–201.

⁴ Viđeti naše radove: „Mikrotoponimija Barjamovice, Velestova i Markovine“, *Folia Linguistica et Literaria: Časopis za jezik i književnost*, br. 7, Institut za jezik, Filozofski fakultet – Nikšić, Univerzitet Crne Gore, Nikšić, 2013, str. 175–189. (internet verzija); kao i „Prilog crnogorskoj onomastičkoj bibliografiji“, *Lingua Montenegrina*, br. 14, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, 2014, str. 3–24.

apelativa s ličnim imenom, te stoga ne iznenađuje znatan broj crnogorskih toponima u kojima je kombinovan apelativ s antroponomom, najčešće muškim. Spomenuta činjenica se veoma lako zapaža iz primjera koje su istraživači bilježili na terenu. O tome su, makar i uzgredno, dragocjene informacije ostavili brojni proučavaoci govora crnogorskoga jezika.⁵ Rečeni status apelativa u toponimiji Dragoljub Petrović nalazi u Kućima, Milija Stanić u Uskocima, Dragomir Vujičić i Mihailo Šćepanović u durmitorske kraju, takođe R. Cicmil-Remetić na Pivskoj planini, Božidar Šekularac u Gornjim Selima i opštini Bar, Jelisaveta Subotić u Krivošijama (videti spisak literature) itd. Jedan od ciljeva savremenih istraživača svakako je upoređivanje prikupljene građe s bogatstvom toponima i antroponima i tvorbenih modela na širem crnogorskom prostoru. Vrijedno je ponuditi klasifikaciju i tumačenje sakupljenih onomastičkih materijala tako da se jasno uputi na stanje u drugim crnogorskim govorima (kako u severozapadnim našim govorima tako i jugoistočnim govorima crnogorskoga jezika).

Da bismo razumjeli puno značenje geografskih pojmova koji ulaze u sastav toponima, potrebno je slijediti nalaze geografa, pogotovo konsultovati radove što se bave pitanjem karsta koji karakteriše znatan dio crnogorske teritorije i samim tim značajno utiče na život stanovništva. Dragocjene podatke o tome pruža monografska studija Milutina A. Lješevića, *Naučna i narodna karstna terminologija Crne Gore*.⁶ Imajući u vidu značaj uporedne analize u onomastičkim radovima te s obzirom na

⁵ Detaljnije o tome u: Adnan Čirgić, *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti*, Institut za crnogorski jezik i književnost i Matica crnogorska, Podgorica, 2011; Adnan Čirgić, *Dijalektolozi i crnogorski jezik*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2014.

⁶ Milutin A. Lješević, *Naučna i narodna karstna terminologija Crne Gore*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2011.

potrebu što preciznijega određenja apelativne strukture, ovđe ćemo oblike i značenja povezati sa zaključcima naučnika koji su se bavili različitim aspektima proučavanja crnogorske onomas-tičke građe.

Izdvajamo dio najfrekventnijih termina i ističemo da je ovđe dat registar apelativa koji gotovo bez izuzetka odgovara stanju u crnogorskoj toponomastici.

Do – čest naziv za ravnu površinu nerijetko nepravilnoga oblika, i takođe nerijetko nalik širem udubljenju. Na prostoru Katunske nahije gotovo uvijek oivičen kamenjarom ili većim kamenitim uzvišenjima. Riječ je o površinama koje su ranije obrađivane, a danas najčešće služe kao pašnjak ili su potpuno zarasle u sitno rastinje i šumu – samo naziv čuva trag nekadašnje namjene. Rovinski termin *do* (i *dolovi*) objašnjava kao „udubljenja nepravilnog oblika, može biti okrugao ili duguljast“.⁷ Dalje se kaže da „mogu biti sasvim mali, i predstavljaju poljane u udubljenju koje se ograđuju“.⁸ Geograf Milutin A. Lješević veli da je „u Crnoj Gori (je) za zatvorena manja udubljenja uobičajen termin *do* ili *dolac*“.⁹ Prethodnoj konstataciji dodali bismo ovo. Poređenje oblika *do/doli* s oblikom *dolac* i značenja koja u govoru informatora stoje iza tih termina (nama je poznat izgled većeg broja lokaliteta s tim terminima u imenu) upućuje na jasan zaključak da se oblikom *dolac* imenuju nekolika lokaliteta, tj. donekle usitnjeniji objekti nego oni pod apelativom *do*.¹⁰ Posljednji primjer sa sufiksom *-ac* upućuje na

⁷ Pavel Apolonović Rovinski, *Crna Gora u prošlosti i sadašnjosti*, Tom III, Izdavački centar „Cetinje“, Cetinje, 1994, str. 719.

⁸ P. A. Rovinski, n. d, str. 719.

⁹ Milutin A. Lješević, n. d, str. 141.

¹⁰ Dragocjeno je uputiti na još jedan zaključak koji odgovara razumijevanju oblika *dolac*: „Ime (Docī – N.V.) ukazuje na brojnost odijeljenih udolina, odnosno na konfiguraciju terena.“ Katarina Lozić Knezović i Marina

deminutivno značenje, međutim ono se kao takvo u govoru (pri navođenju toponima) ne ošea.

Na Pivskoj planini je to „veća dolina“¹¹ i znatno je rasprostranjen kao apelativ. U Paštrovićima *do* je zaravan u udolini.¹² Termin potiče od sveslovenskoga i praslovenskog *dolb*.¹³

Dolina – „riječ dolina u Crnoj Gori ima opšte značenje nizine“.¹⁴ Tereni većine crnogorskih sela danas zarastaju u sitno rastinje i šumu ili se krčenjem šuma, ravnanjem terena i gradnjom objekata mijenja izgled lokaliteta. Termin, dakle, obuhvata „velike dolove i uvale“¹⁵ i na osnovu navedene literature možemo reći da je prisutan na cijelom prostoru crnogorskoga jezika.

Glavica – veoma često se srijeće u toponimskim strukturama. U pitanju je termin kojim stanovništvo imenuje uzvišenje.¹⁶ Termin glavica u dvočlanim toponimima može biti u

Marasović-Alujević, „Toponimija mjesta Mravince“, *Folia onomastica Croatica*, br. 21, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za filološke znanosti, Zagreb, 2012, str. 130. (internet verzija: hrcak.srce.hr/fovia-onomastica)

¹¹ Radojka Cicmil-Remetić, *Toponimija Pivske planine*, Biblioteka onomatskih priloga, knj. 1, Srpska akademija nauka i umjetnosti, Beograd, 2010, str. 83.

¹² Dragana Radovanović, „Geografska terminologija u Paštrovskim ispravama“, *Oktoih*, Časopis Odjeljenja za srpski jezik i književnost Matice srpske – društva članova u Crnoj Gori, br. 3, Podgorica, 2011, str. 190.

¹³ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, kn. Prva, A–J, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1971, str. 419.

¹⁴ P. A. Rovinski, *Crna Gora u prošlosti i sadašnjosti*, Tom III, Izdavački centar „Cetinje“, Cetinje, 1994, str. 719.

¹⁵ Milutin A. Lješević, n. d, str. 141.

¹⁶ U Kućima, na primjer, ima značenje „breg, manje uzvišenje“. Detaljnije u: Dragoljub Petrović, „Toponimija Kuća“, *Onomatološki prilozii*, knj. IX, Srpska akademija nauka i umjetnosti, Beograd, 1988, str. 50.

kombinaciji s fitonimom, zoonimom ili antroponimom. Iako je termin izveden sufiksom *-ic(a)* (veoma produktivan u deminutivima), u ovom slučaju možemo govoriti o potpunom potiskivanju deminutivnoga značenja.¹⁷

Ima autora koji termin glavica definišu kao „lokalni naziv za humove u karstnim poljima sjeverne Crne Gore“.¹⁸ Međutim, valja odmah dodati da je taj oblik frekventan u cjelokupnoj crnogorskoj toponimiji (kao primjer navodimo rasprostranjenost apelativa *glavica* u Krivošijama,¹⁹ Paštrovićima,²⁰ na Pivskoj planini (dominantno *glavica*, uz rjeđa imena s apelativom *glava*²¹) i na području Jezerske visoravni đe su „mnogobrojni (su) nazivi sa ovim apelativom u osnovi, osobito sintagmatski“²²). (Mi smo na terenu Barjamovice, Velestova i Markovine evidentirali 23 toponima s terminom *glavica*.)

Jama – veoma čest apelativ. Vidimo iz građe da se taj naziv može odnositi na vodu (na primjer, u Velestovu je zabilježen primjer *Bobina jama*, bistijerna), zatim može imati značenje

¹⁷ Mihailo Stevanović, *Savremeni srpskohrvatski jezik* (gramatički sistem i književnojezička norma), Naučno delo, Beograd, 1964, str. 551.

¹⁸ Milutin A. Lješević, n. d, str. 124.

¹⁹ U građi koju donosi Jelisaveta Subotić nalazi se 38 toponima s elementom *glavica* i dva imena s elementom *glava*. Jelisaveta Subotić, „Mikrotoponimija Donjih i Gornjih Pješivaca“, *Prilozi proučavanju jezika*, br. 9, Katedra za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, 1973, str. 155–169.

²⁰ Dragana Radovanović, n. d, str. 190.

²¹ Detaljnije u: Radojka Cicmil-Remetić, *Toponimija Pivske planine*, Biblioteka onomatoloških priloga, knj. 1, Srpska akademija nauka i umjetnosti, Beograd, 2010.

²² Dragomir Vujičić, „Bogatstvo geografskih apelativa na području Jezerske visoravni“, *Prva jugoslovenska onomastička konferencija*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Titograd, 1976, str. 27.

neke strme pećine, otvora u zemlji ili veće propadine, provalije. „Vertikalni ili veoma strmi kanali u karstu čija je dubina veća nego širina.“²³ Karakteristično je da termin *jama* ulazi u sastav mnogih naziva koje će danas informatori opisati kao lokalitet pokriven šumom ili odredili kao dolinu. Dakle, vremenom je s mijenjanjem namjene date površine taj naziv prelazio na okolne lokalitete i objekte. Najčešće se u toponimima kombinuje s ličnim imenom. Potvrdili smo u nekim područjima da stariji mještani ponekad koriste opšti termin *gropa* no nijesmo mogli potvrditi da se ustalio kao toponim.²⁴

Ilustracije radi uzimamo kao primjer Pivsku planinu đe se „radi (se) o dolini ili strani u kojoj je veća jama ili škrip“,²⁵ te takođe vrijedi dodati da je opštercnogorski onomastički termin.

Kam i Krš – veliki kamen koji se izdiže, stijene ili cijelo brdo; jasno je da sastav terena i izgled stoje iza ove veoma prozirne motivacije. Apelative *kam* i *krš* onomastičari bilježe na cijelom prostoru Crne Gore, a najčešći su u Katunskoj nahiji.

Oblici koji su ovđe izdvojeni frekventni su u toponimiji i uopšte u leksici crnogorskoga jezika. Petar Skok konstatuje da su te riječi sveslovenskoga i praslovenskog porijekla zasvjedočene u crnogorskom folkloru i frazemima.²⁶

Oblici *kami* i *kam* interesantni su i za istoriju našega jezika.

²³ Milutin A. Lješević, n. d, str. 171.

²⁴ Napominjemo da se *Gropa* kao toponim srijeće u jezičkim spomenicima srednjovjekovne Zete, a Božidar Šekularac ga tumači kao pozajmljenicu iz albanskoga jezika u značenju „jama, vrtača“. Detaljnije u: Dr Božidar B. Šekularac, *Dukljansko-zetske povelje*, Istorijski institut SR Crne Gore, Titograd, 1987, str. 241.

²⁵ Radojka Cicmil-Remetić, *Toponimija Pivske planine*, Biblioteka onomoloških priloga, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, str. 87.

²⁶ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. II, K – poni, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1972, str. 26.

Kamenica – geografi je definišu kao više ili manje pravilno okruglo udubljenje u krečnjaku različitih dimenzija.²⁷ Podsećamo da se u literaturi često nailazi upućivanje na *dubenicu*, međutim mi taj termin na prostoru Barjamovice, Velestova i Markovine – nijesmo evidentirali.²⁸ Uvidom u literaturu i onomastičke priloge koji se bave drugim područjima možemo konstatovati da je kamenica kao apelativ (a i toponim) prisutna na široj teritoriji crnogorskoga jezika.

Kom – apelativ koji se često srijeće i koji je, opet, motivisan izgledom terena. U govoru mještana crnogorskih sela termin *kom* odnosi se na nepristupačna, šiljata brda, kao i na stjenovite i šiljate planinske vrhove. Čini se da nije presudna visina objekta koji se imenuje već više njegov izgled i nepristupačnost („Prid. kom – strm (uspor. okomak, okomica, okomit, okomiti se)“²⁹). Tako je, npr. i u Krivošijama „oštra stijena“.³⁰

Donekle može biti blizak značenju termina *kam* (kao u Drobnojaku),³¹ međutim ne u potpunosti.

²⁷ Detaljnije u: Milutin A. Lješević, n. d, str. 181.

²⁸ Do istog zaključka došao je i Dragoljub Petrović obrađujući toponimiju Kuča. Detaljnije u: Dragoljub Petrović, „Toponimija Kuča“, *Onomatološki prilozi*, knj. IX, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1988, str. 1–165.

²⁹ Mate Šimundić, *Đakovštinska toponimija*, Matica hrvatska, Ogranak Đakovo, Đakovo, 1995, str. 105.

³⁰ Jelisaveta Subotić, „Mikrotoponimija Donjih i Gornjih Pješivaca“, *Prilozi proučavanju jezika*, br. 9, Katedra za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, 1973, str. 163.

³¹ Na moguće albansko porijeklo apelativa *kom* upućuje Mihailo Šćepanović obrađujući toponimiju Drobnjaka. Šćepanović veli „šiptarskog *kom*“ (Mihailo Šćepanović, *Govor i mikrotoponimija Drobnjaka*, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Beograd, 2007, str. 132).

Dijalektolozima i onomastičarima Mihailo Šćepanović daje mnogo vrijednih obavještenja o govoru Drobnjaka. Uza sve to monografija je opterećena

Petar Skok govori o praslovenskom pridjevu (strm) prisutnom u crnogorskoj toponimiji.³² Neki istraživači upućuju na njeno rumunsko porijeklo: *comma* = planinski hrbat.³³ Napominjemo da upravo tako izgledaju Komovi nedaleko od Andrijevice, kao i brojni toponimi u selima Pivske planine.

Lokva – termin koji se veže za čestu hidrološku pojavu na ovim terenima, a isto tako može biti rezultat čovjekova djelovanja i prilagođavanja terena kako bi u napravljenim udubljenjima sakupljao i zadržavao vodu. Na bezvodnim terenima čovjek živi u stalnim naporima da iskoristi svako udubljenje kao „rezervoar“.

Potiče od južnoslovenskoga i praslovenskoga oblika *loky*.³⁴

Ljut – termin prisutan u toponimiji cijele Katunske nahije. Odnosi se na izrazito krševite terene, najčešće bez vegetacije ili s rijetkom pitomom šumom i niskim rastinjem. Uglavnom neprohodan³⁵ i najbolje mu odgovara narodni opis „tvrđa“.

Potiče od sveslovenskoga i praslovenskoga pridjeva i na osnovu uvida u literaturu može se opravdati Skokovo povezivanje s terminom *lit*.³⁶

ideološkim pristupom naučnim pitanjima i potrebom da se po svaku cijenu naglasi srpski karakter onomastičkih materijala durmitorskoga kraja.

³² Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. II, K – poni, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1972, str. 131.

³³ Detaljnije u: Novica Vujović, „O nekim pitanjima crnogorske onomasitike“, *Radoslav Rotković: život i djelo*, zbornik s naučnoga skupa održanog na Cetinju 30. maja 2014, FCJK, str. 177–192.

³⁴ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. II, K – poni, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1972, str. 315.

³⁵ Milutin A. Lješević, n. d, str. 223.

³⁶ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. II, K – poni, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1972, str. 340–341.

Ober – P. A. Rovinski veli da predstavlja „manju visinu od glavice“.³⁷ Na prostoru Barjamovice, Velestova i Markovine *ober* se koristi za imenovanje manjega uzvišenja, manjega prevoja koji je obično iznad kuće, dolina ili pašnjaka. Veliki problem današnjim istraživačima zadaje odsustvo adekvatnih informatora. Često se na terenu čuje da mještani, naročito mlađi naraštaji, potiru razliku između *obera* i *glavice*. Iskustva drugih istraživača govore da ima područja đe se ipak još u dobroj mjeri u govoru mještana održala distinkcija *glavica* – *ober*.³⁸ (Mi smo u Barjamovici, Velestovu i Markovini zabilježili devet naziva od riječi *ober*.)

Na području ševerozapadnih crnogorskih govora srijeće se termin *ćuvik* („najuzdignutiji kameni vrh na kršu ili brdu“³⁹) za koji konstatujemo da se ne javlja na terenu čevskih sela.

Osoje – naziv koji je znatno manje prisutan u toponimiji u odnosu na termin *prisoje*. U pitanju je lokalitet koji čine neosunčane strane. S obzirom na rasprostranjenost, govorimo o opštecrnogorskoj pojavi u toponomastici.

Prisoje – sunčane strane, osvijetljene i dobro otvorene prema istoku. Jasna je motivacija. „Opšti naziv za padine koje su okrenute ka jugu, jugoistoku i jugozapadu. (...) Na ovim stranama u Dinaridima dominantniji je goli i ogoljeni karst.“⁴⁰

Pod – veoma frekventan termin u toponimima. Odnosi se na zaravni s manjim nagibom ili na manje površine koje su

³⁷ P. A. Rovinski, *Crna Gora u prošlosti i sadašnjosti*, Tom III, Izdavački centar „Cetinje“, Cetinje, 1994, str. 713.

³⁸ Detaljnije u: Adnan Čirgić & Aleksandar Radoman, „Prilog toponomastici crmničkoga sela *Braćeni*“, *Lingua Montenegrina*, br. 10, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2012, str. 207–217.

³⁹ Dragomir Vujičić, „Bogatstvo geografskih apelativa na području Jezerske visoravni“, *Prva jugoslovenska onomastička konferencija*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Titograd, 1976, str. 29.

⁴⁰ Milutin A. Lješević, n. d, str. 291.

podzidane međom kako bi se zadržalo i iskoristilo zemljište. Danas je to najčešće pašnjak ili služi za košenje. Zasvjedočen je i oblik *Poda*.

„Narodni naziv za zaravnjene površine na stranama.“⁴¹ U Kućima je sa značenjem „ravčina, zaravan u strmoj strani“.⁴²

Prodo – manja ravna površina nepravilnog oblika; ranije obrađivana a danas najčešće pašnjak.

I P. Skok ga bilježi kao primjer iz Crne Gore, konkretno gen. *prodoli* (prefiks *pro-* + *do*).⁴³ Rovinski navodi da *prodo* u Banjanima ima značenje „bočna dolina“.⁴⁴ Uvidom u stanje na terenu, jasno je da se nekim lokalitetima u čevskim selima može dodati i to značenje. Apelativu *prodo* Dragoljub Petrović daje ovo značenje: „šuma na dvema strmim stranama spojenim dubljim, takođe šumovitim, usekom“.⁴⁵ Treba podsetiti na mogućnost da je Petrović kasno vidio te, po prirodi, nepristupačne lokalitete, kad ih je već uhvatila šuma pa ih je pogrešno objasnio.

Rupa (rupica, rupina) – predstavljaju izuzetno brojna udubljena na brdovitom području U Katunskoj nahiji ti lokaliteti i ne moraju uvijek biti na većem udubljenju. „Obradiva zemlja u udubljenjima i ledine.“⁴⁶ Treba reći da govorni predstavnici

⁴¹ Isto, str. 278.

⁴² Dragoljub Petrović, „Toponimija Kuća“, *Onomatološki prilozi*, knj. IX, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1988, str. 32.

⁴³ Detaljnije u: P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, kn. I, A–J, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1971, str. 419.

⁴⁴ P. A. Rovinski, *Crna Gora u prošlosti i sadašnjosti*, Tom III, Izdavački centar „Cetinje“, Cetinje, 1994, str. 719

⁴⁵ Dragoljub Petrović, „Toponimija Kuća“, *Onomatološki prilozi*, knj. IX, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1988, str. 33.

⁴⁶ Jelisaveta Subotić, n.d, str. 198.

znaju i za oblik *rapa* (u dijelu Katunske nahije ne i u toponimiji, ali je nalazimo u toponimiji Pivske planine i sl.), a ove i druge srodne oblike (npr. gropa) u balkanskim jezicima Skok povezuje s baltoslovenskim i praslovenskim.⁴⁷ Vidljivo je dakle izvođenje oblika prema morfologiji terena.

Uba (i ubo) – veoma čest apelativ na crnogorskome prostoru. Specifičnost njegove prisutnosti, odnosno velike zastupljenosti, ide uz činjenicu da je znatan dio naše teritorije bez vode i da su ljudi bili prinuđeni da prave vještačke rezervoare za vodu (o tome detaljno u citiranoj literaturi, u poglavljima o hidronimima). Građa potvrđuje da se, na primjer, u Katunskoj nahiji javljaju toponimi s oblikom *uba* (sažimanje vokalske grupe *ao > a*), dok se primjeri s oblikom *ubo* (*ao > o*) mogu sresti u nekim našim severozapadnim govorima. Uočavamo da u toponimima često dolaze u kombinaciji s antroponomom.

Zgrada – podzidane (češće i ograđene) površine (manja terasa) s manjim zasadam, npr. luka. Najčešće nije u pitanju velika površina. Na primjer, u Kučima je to „ograđena i s jedne strane podzidana njiva“⁴⁸, a u Paštrovićima „ograđena manja parcela namenjena za setvu voća i povrća, bašta“.⁴⁹

Dakle, registar najfrekventnijih apelativa dokazuje da su geografske odlike područja, odnosno morfologija i sastav terena uslovile govor stanovništva, naročito leksiku – onih koji imenuju – te je u Crnoj Gori apsolutno očekivan znatan broj geografskih imena s terminima *glavica*, *rupa*, *kam*, *krš*, *ljut*, *ober*, *do*, *dolina* i dr., kao i širok izbor mogućnosti kombinovanja s antroponomima,

⁴⁷ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. III, poni – Ž, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1973, str. 172–173.

⁴⁸ Dragoljub Petrović, „Toponimija Kuča“, *Onomatološki prilozi*, knj. IX, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1988, str. 29.

⁴⁹ Dragana Radovanović, n. d, str. 191.

orijentacionim odredbama i drugim riječima u procesu imenovanja. Vrijedno je zapaziti da se i pored takve morfološke slike crnogorskoga terena „vidi (se) brojčana prednost toponima koji označavaju ulegnute i ravne oblike nad oronimima“,⁵⁰ kako to konstatova Radojka Cicmil-Remetić za sela Pivske planine. Spisak ovđe predstavljenih apelativa moguće je dopuniti terminima zasvjedočenim u toponomastičkim metaforama. Uza sve rečeno vidljivo je da popisani onomastički materijali svjedoče o tvorbenim potencijalima crnogorskoga jezika.

Na kraju recimo i ovo: moraju naši naučnici što prije razraditi plan s popisom prioriteta, a to u ovome trenutku svakako znači slanje istraživača u neproučena područja koja zbog iseljavanja stanovništva (najčešće izvornih govornika) ubrzano nestaju s karte crnogorske dijalektologije i onomastike.

Korišćena literatura:

- Cicmil-Remetić, Radojka: *Toponimija Pivske planine*, Biblioteka *Onomatoloških priloga*, knj. 1, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 2010.

- Čirgić, Adnan: *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti*, Institut za crnogorski jezik i književnost i Matica crnogorska, Podgorica, 2011.

⁵⁰ Radojka Cicmil-Remetić, *Toponimija Pivske planine*, Biblioteka onomatoloških priloga, knj. 1, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 2010, str. 91.

- Čirgić, Adnan & Radoman, Aleksandar: „Prilog toponomastici crmničkoga sela *Braćeni*“, *Lingua Montenegrina*, br. 10, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2012, str. 207–217.

- Čirgić, Adnan: *Dijalektoloji i crnogorski jezik*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2014.

- Lozić Knezović, Katarina i Marasović-Alujević, Marina: „Toponimija mjesta Mravince“, *Folia onomastica Croatica*, br. 21, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za filološke znanosti, Zagreb, 2012, str. 121–146. (internet verzija: hrcak.srce.hr/foolia-onomastica)

- Lješevića, Milutin A.: *Naučna i narodna karstna terminologija Crne Gore*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2011.

- Pešikan, Mitar: „Razlikovanje vlastitih i apelativnih imena“, *Naš jezik*, knjiga XVII, sveska 5, Institut za srpskohrvatski jezik, Beograd, 1969, str. 257–263.

- Petrović, Dragoljub: „Toponimija Kuća“, *Onomatološki prilozi*, knj. IX, Srpska akademija nauka i umjetnosti, Beograd, 1988, str. 1–165.

- Radovanović, Dragana: „Geografska terminologija u Paštrovskim ispravama“, *Oktoih*, Časopis Odjeljenja za srpski jezik i književnost Matice srpske – društva članova u Crnoj Gori, br. 3, Podgorica, 2011, str.185–196.

- Rovinski, P. A.: *Crna Gora u prošlosti i sadašnjosti*, Tom III, Izdavački centar „Cetinje“, Cetinje, 1994.

- Skok, Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, kn. I, A–J, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1971.

- Skok, Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. II, K – poni, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1972.

- Skok, Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. III, poni – Ž, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1973.
- Stanić, Milija: „Uskočka toponimija“, *Onomatološki prilozi*, knj. IX, Srpska akademija nauka i umjetnosti, Beograd, 1988, str. 189–253.
- Stevanović, Mihailo: *Savremeni srpskohrvatski jezik* (gramatički sistem i književnojezička norma), Naučno delo, Beograd, 1964.
- Subotić, Jelisaveta: „Mikrotoponimija Donjih i Gornjih Pješivaca“, *Prilozi proučavanju jezika*, br. 9, Katedra za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, 1973, str. 155–169.
- Šekularac, Dr Božidar: *Dukljansko-zetske povelje*, Istorijski institut SR Crne Gore, Titograd, 1987.
- Šekularac, Prof. dr Božidar: *Onomastikon Gornjih Sela*, Cetinje, 2008.
- Šekularac, Božidar i Pavlović, Cvetko: *Toponimija opštine Bar*, Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, 2012.
- Šimundić, Mate: *Đakovštinska toponimija*, Matica hrvatska, Ogranak Đakovo, Đakovo, 1995.
- Šimunović, Petar: „Problemi u jugoslovenskoj onomastici“, *Prva jugoslovenska onomastička konferencija*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Titograd, 1976, str. 187–201.
- Šćepanović, Mihailo: *Govor i mikrotoponimija Drobnjaka*, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Beograd, 2007.
- Vujičić, Dragomir: „Bogatstvo geografskih apelativa na području Jezerske visoravni“, *Prva jugoslovenska onomastička konferencija*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Titograd, 1976, str. 25–31.
- Vujović, Novica: „O nekim pitanjima crnogorske onomastike“, *Radoslav Rotković: život i djelo*, zbornik s naučnoga skupa održanog na Cetinju 30. maja 2014, FCJK, str. 177–192.

- Vujović, Novica: „Mikrotoponimija Barjamovice, Velestova i Markovine“, *Folia Linguistica et Literaria: Časopis za jezik i književnost*, br. 7, Institut za jezik, Filozofski fakultet – Nikšić, Univerzitet Crne Gore, Nikšić, 2013, str. 175–189. (internet verzija)

- Vujović, Novica: „Prilog crnogorskoj onomastičkoj bibliografiji“, *Lingua Montenegrina*, br. 14, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, 2014, str. 3–24.